

Michał Leciak

Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2005 r.

Palestra 51/3-4(579-580), 269-273

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2005 r.

I KZP 46/05

Teza głosowanego postanowienia brzmi:

Warunkiem koniecznym, a zarazem wystarczającym, orzeczenia świadczenia pieniężnego, wymienionego w art. 39 pkt 7 k.p.k. jest uprzednie wpisanie uprawnionego podmiotu (instytucji, stowarzyszenia, fundacji lub organizacji społecznej) do wykazu prowadzonego przez Ministra Sprawiedliwości.

Sąd Najwyższy na gruncie głosowanego postanowienia¹ zajmował się problematyką wpisu uprawniającego do orzekania na rzecz określonego beneficjenta świadczenia pieniężnego z art. 49 k.k., a tym samym również nawiązki z art. 47 k.k. Jak widać, złożoność problematyki owych środków karnych wciąż daje o sobie znać, a więc rzec można, iż nie została całkowicie wyeliminowana poprzez nowelizację Kodeksu karnego z 8 października 2004 r.². Ustawa ta miała usunąć pojawiające się realne nieprawidłowości wynikające z funkcjonowania poprzedniej regulacji prawnej świadczenia pieniężnego oraz nawiązki. Czy rzeczywiście tego dokonała, ocenić przyjdzie w najbliższym czasie. Natomiast rozpatrywane przez Sąd Najwyższy zagadnienie zrodziło się wokół problemu charakteru prawnego wykazu beneficjentów świadczeń i nawiązek prowadzonego przez Ministra Sprawiedliwości³.

Niezbędne dla oceny stanowiska zajętego przez najwyższą instancję odnośnie do powyższej kwestii wydaje się zilustrowanie pokrótce stanu faktycznego sprawy, na gruncie której powstała.

¹ Postanowienie zostało opublikowane na stronie internetowej Sądu Najwyższego: www.sn.pl.

² Dz.U. Nr 243, poz. 2426.

³ Zob. A. Łukaszewicz, *Najważniejszy jest wpis do wykazu*, „Rzeczpospolita” z 16 grudnia 2005 r., C2.

Sąd Rejonowy wyrokiem z 20 czerwca 2005 r. uznał Krzysztofa S. za winnego popełnienia czynu z art. 178a § 2 k.k., orzekając między innymi wobec niego świadczenie pieniężne w kwocie 100 złotych na rzecz Stowarzyszenia na rzecz Rozwoju Rehabilitacji i Pomocy Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych w Zamościu. Orzeczenie to zostało zaskarżone przez prokuratora, który, powołując się na przepisy art. 427 § 1 i 2 k.p.k. oraz art. 438 pkt 1 k.p.k., zarzucił mu obrazę przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 49 § 2 k.k. poprzez zasądzenie świadczenia pieniężnego na rzecz organizacji, która nie widnieje w wykazie stanowiącym załącznik do Obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości z 4 marca 2005 r. w sprawie wykazu instytucji, organizacji społecznych, fundacji i stowarzyszeń, o których mowa w art. 47 k.k. i art. 49 k.k.⁴ Podnosząc taki zarzut, prokurator wniósł na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie świadczenia pieniężnego na rzecz organizacji wskazanej w wykazie stanowiącym załącznik do powyższego Obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości z 4 marca 2005 r.

Rozpoznając apelację, Sąd Okręgowy powziął wątpliwość co do charakteru publikacji wykazu, o którym mowa w art. 49a § 2 k.k., w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości. Przed przekazaniem zagadnienia do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, Sąd Okręgowy uzupełnił przewod sądowy o decyzję Ministra Sprawiedliwości z 5 lipca 2005 r. (DNWO I 528-261/05), podjętą na podstawie art. 104 § 1 k.p.a. oraz art. 3 ust. 2 ustawy z 8 października 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny i ustawy – Kodeks karny wykonawczy o wpisaniu Stowarzyszenia na rzecz Rozwoju Rehabilitacji i Pomocy Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych w Zamościu do wykazu instytucji, organizacji społecznych, fundacji i stowarzyszeń, o których mowa w art. 47 k.k. i art. 49 k.k.

Rozpatrując powstałe zagadnienie prawne, Sąd Najwyższy wprawdzie postanowił odmówić podjęcia uchwały, uznając, że interpretacja art. 49a § 2 k.k. nie nastręcza trudności, jednakże analiza argumentacji zawartej w uzasadnieniu orzeczenia pozwala przyjąć, iż w istocie najwyższa instancja odpowiedziała na przekazane pytanie prawne.

Sąd Najwyższy stwierdził bowiem, iż decyzja o wpisie ma charakter konstytutywny, a tym samym wpis do wykazu prowadzonego przez Ministra Sprawiedliwości tworzy prawo podmiotu do orzekania na jego rzecz świadczenia pieniężnego, jak i nawiązki. Uznał zarazem, że publikacja wykazu pełni jedynie funkcję informacyjną i nie warunkuje dopuszczalności orzekania ww. środków karnych.

Zagadnienie prawne, jakie pojawiło się na gruncie przedstawionej powyżej sprawy, wydaje się mieć istotne znaczenie, zważywszy na cel przyświecający projektodawcy nowych przepisów dotyczących nawiązki oraz świadczenia pieniężnego, a mianowicie usunięcie nadużyć i nieprawidłowości, które towarzyszyły poprzednim

⁴ Dz.Urz. Min. Spraw. z 4 marca 2005 r. Nr 2, poz. 6.

unormowaniom prawnym, a nadto ze względu na ogólnopolski zakres działalności podmiotów wskazanych w art. 49a § 1 k.k.

Przystępując do zasadniczej oceny stanowiska zajętego przez najwyższą instancję należy przypomnieć, iż sąd I instancji, skazując sprawcę przestępstwa z art. 178a § 2 k.k., orzekł wobec niego świadczenie pieniężne na podstawie art. 49 § 2 k.k. Sięgając do treści tegoż przepisu czytamy, że sąd może orzec powyższy środek karny „na rzecz instytucji, stowarzyszenia, fundacji lub organizacji społecznej, o których mowa w art. 47 § 3 k.k.”. Przepis ten wspomina natomiast o „instytucji, stowarzyszeniu, fundacji lub organizacji społecznej, wpisanej do wykazu prowadzonego przez Ministra Sprawiedliwości”. Opierając się więc na literalnej interpretacji wskazanej regulacji prawnej można przypuszczać, iż ustawodawca posługując się zwrotem „wpis” wskazał, iż jest on warunkiem wystarczającym do uznania danego podmiotu za uprawniony do orzekania na jego rzecz świadczenia czy nawiązki. Do podobnych wniosków może prowadzić analiza treści art. 49a § 2 k.k. Stanowi on bowiem, iż „Minister Sprawiedliwości prowadzi wykaz, do którego wpisuje instytucje, organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia (...) Wykaz ten jest publikowany co najmniej raz w roku w formie obwieszczenia w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości”. Pamiętać należy, iż Minister Sprawiedliwości, będący organem administracji publicznej, wpisał podmiot (stowarzyszenie), o którym była wyżej mowa, w drodze decyzji administracyjnej⁵. Wydaje się, iż właśnie w momencie podjęcia przezeń przedmiotowej decyzji o wpisie zrodziło się po stronie podmiotu uprawnienie do orzekania na jego rzecz świadczenia pieniężnego lub nawiązki. Jako słuszne więc jawi się stwierdzenie Sądu Najwyższego, iż w takim przypadku decyzja o wpisie ma charakter konstytutywny. Jaką funkcję pełni więc publikacja wykazu w formie obwieszczenia? Przyjąć wypada, iż w takim przypadku chodziło ustawodawcy przede wszystkim o jej informacyjne przeznaczenie. Miał on zapewne w pamięci rzeczywiste mankamenty pojawiające się w funkcjonowaniu poprzedniej, niedoprecyzowanej regulacji prawnej świadczenia pieniężnego oraz nawiązki. Tym samym, tworząc w art. 49a § 2 k.k. zapis o publikacji wykazu, starał się, poprzez zapewnienie jego informacyjnej funkcji, zapobiec realnym sytuacjom, które pojawiały się wcześniej, gdy sądy nie wiedziały nierzadko, na rzecz kogo takie środki orzekać, i to nie z przyczyn braku jego udostępnienia, publikacji, ale z powodu jego nieistnienia.

Poza tym ustawodawca posługuje się dość przejrzystym aparatem pojęciowym, rozróżniając w ustawie nowelizacyjnej terminy „publikacja” oraz „ogłoszenie”.

⁵ Dziwić może fakt, że ustawodawca nowelizując przepisy Kodeksu karnego zastrzegł w ustawie tego dokonującej, iż minister wykreśla podmioty z prowadzonego przez siebie wykazu w drodze decyzji administracyjnej, a na formę tę nie wskazał w przypadku dokonywania wpisu. Zob. bliżej M. Leciak, *Finansowe środki karne za przestępstwa komunikacyjne po nowelizacji k.k.*, „Palestra” 2005, nr 7–8, s. 75; tenże, *Świadczenie pieniężne za przestępstwa komunikacyjne w świetle zmian kodeksu karnego z października 2004 r.*, Prok. i Pr. 2005, nr 7–8, s. 133.

Wskazuje wyraźnie, iż ustawa wchodzi w życie z upływem 6 miesięcy od jej ogłoszenia, by w innym miejscu mówić o publikacji wykazu. Godzi się zauważyć, jak wskazuje art. 88 Konstytucji RP, że ogłoszenie jest warunkiem wejścia aktu prawnego w życie⁶. Trudno natomiast uznać, w czym utwierdza analiza art. 87 Konstytucji, by obwieszczenie stanowić mogło źródło obowiązującego prawa. Dlatego też publikacja przedmiotowego wykazu w formie obwieszczenia nie pełni funkcji prawotwórczej, a jedynie informacyjną. Bez wątpienia więc to decyzja ministra jest w omawianym przypadku źródłem prawa, a nie obwieszczenie stanowiące wyłącznie publikację wykazu uprawnionych podmiotów. Podkreślić należy, iż *ratio legis* analizowanych przepisów związane jest głównie z zapewnieniem swoistej przejrzystości co do uprawnionych podmiotów i temu właśnie służyć winna publikacja ich listy.

Dodatkowego argumentu wzmocniającego powyższą tezę dostarcza nadto treść art. 3 ust. 2 ustawy nowelizującej Kodeks karny z 8 października 2004 r. Stanowi on, że wykaz jest prowadzony przez Ministra Sprawiedliwości „od dnia ogłoszenia ustawy (...) Wykaz ten jest publikowany po raz pierwszy, w formie obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości po upływie 4 miesięcy od dnia ogłoszenia”. Ustawodawca jasno więc wskazuje, iż minister prowadzi wykaz, do którego wpisuje uprawnione podmioty, od momentu ogłoszenia ustawy, natomiast jego publikacja nastąpi dopiero z upływem 4 miesięcy. Takie rozróżnienie czasowe zdaje się wyraźnie wskazywać na intencje projektodawcy analizowanych przepisów. Wykaz więc zaczyna *de facto* istnieć od momentu wpisania pierwszej instytucji, organizacji społecznej, fundacji czy stowarzyszenia, a jego późniejsza publikacja ma po prostu za zadanie poinformować między innymi sędziów o beneficjentach, na rzecz których mogą rozpatrywane środki karne orzekać.

Należy także zaznaczyć, że gdyby ustawodawcy zależało na tym, by wykaz uprawnionych podmiotów stawał się skuteczny dopiero z chwilą jego publikacji, to bez wątpienia nie posłużyłby się tak niedookreślonym zwrotem wskazując, iż wykaz jest publikowany „co najmniej raz w roku” (art. 49a § 2 k.k.). Aspekt ten także dobitnie wskazuje na informacyjny charakter publikacji wykazu.

Konkludując stwierdzić trzeba, że uprawnienie po stronie podmiotu zrodziło się z chwilą wydania przez Ministra Sprawiedliwości decyzji o jego wpisaniu do prowadzonego przezeń wykazu, tak więc nie sposób uzależniać jego realizacji od czasu opublikowania przyznanego mu prawa. Prawo przedmiotowego stowarzyszenia powstało bowiem z chwilą wydania ministerialnej decyzji, nie zaś z chwilą publikacji wykazu.

Pomimo jednoznaczności zaprezentowanych wyżej poglądów przyznać trzeba, iż w rzeczywistości problem nie został przez ustawodawcę rozwiązany w sposób

⁶ Zob. W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Kraków 2000, s. 104–105; J. Oniszcak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Kraków 2000, s. 572 i n.

zupełnie oczywisty i klarowny, toteż nie powinny dziwić wątpliwości Sądu Okręgowego w niniejszej sprawie. Przypomnieć trzeba, że brak stanowiska ze strony Sądu Okręgowego związany był z dość niejasną sytuacją, która zrodziła się na tle istnienia dwóch rozbieżnych wykazów podmiotów uprawnionych do orzekania na ich rzecz świadczenia pieniężnego bądź nawiązki⁷. W wykazie stanowiącym załącznik do Obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości z 4 marca 2005 r. w sprawie wykazu instytucji, organizacji społecznych, fundacji i stowarzyszeń, o których mowa w art. 47 k.k. i art. 49 k.k., wpisano bowiem jedynie 68 uprawnionych beneficjentów, wśród których nie było stowarzyszenia, na rzecz którego Sąd orzekł świadczenie pieniężne. Natomiast na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości⁸ pojawił się znacznie obszerniejszy wykaz, który obejmował z chwilą orzekania w I instancji 185 pozycji, zaś obecnie liczy on 373 podmioty⁹. Mając więc w pamięci szereg nieprawidłowości charakteryzujących poprzednie regulacje prawne świadczenia pieniężnego i nawiązki, związanych między innymi właśnie z niedoprecyzowaniem przepisów, być może należałoby oczekiwać precyzyjniejszego wskazania.

Skonstatować jednak trzeba, iż w świetle zaprezentowanych wcześniej uwag, stanowisko Sądu Najwyższego zajęte na gruncie głosowanego orzeczenia uznać należy za zgodne z *ratio legis* obowiązujących przepisów. Tym samym wydaje się ono zasadne i zapewne zasługuje na uwzględnienie.

Michał Leciak

⁷ Zob. Biuletyn Prawa Karnego 2005, Nr 2, s. 21.

⁸ www.ms.gov.pl/nawiazki/nawiazki.shtml

⁹ Stan na dzień 1 stycznia 2005 r.